

ראשית צמיחת גאולתנו¹

הרב זאב קרוב

הקדמה

1. ראשית צמיחת גאולתנו

א. בנין חומרי קודם לבנין רוחני

ב. הארץ נותנת פירות

ג. שיבה לארץ ברשיון האומות

ד. קיבוץ גלויות

ה. שלטון יהודי בא"י

ו. מלחמות

ז. מאבקים 'דתיים' ו'חילוניים'

2. גאולה בעתה

3. נסיגה מהגאולה ונסיגה בגאולה

4. חישוב קיצים

---

1 מאמר זה ראה אור בעבר בתוך 'מכרמי שומרון' מסי' 22.

הקדמה

משעה שקמה מדינת ישראל ועד ימינו זכינו לראות הרבה ניסים ונפלאות שעשה עמנו הקב"ה בארץ ישראל. נצחונות במלחמות של מעטים מול רבים קיבוץ גלויות, הקמת המדינה ועוד.

שלש גישות קיימות למדינת ישראל בציבור התורני.

האחת, היא גישה שלילית. מה היא אומרת? היא טוענת: מדינה זו, ששמה מדינת ישראל, אין בה מן הגאולה, לא ממנה ולא מקצתה. תקומתה של מדינת ישראל באה על מנת לנסות את ישראל האם יעמדו באמונתם המשיחית האמיתית, כפי שנצפה לטענתם ע"י נביאי ישראל או שמא ימירוה בחזיונות שוא ובתעותועי-זמן.

השניה, מה היא אומרת? היא טוענת: אין ספק כי עלינו להודות לבורא על הניסים והנפלאות שעשה לנו, אך אין לנו כל אפשרות לומר בודאות כי אנו בתהליך של גאולה. יתכן וזוהי תקופה קצרה של שלטון ישראל כפי שהיה בימי בר כוכבא או שתהיה זו תקופה ארוכה יותר כמו בתקופת החשמונאים אך לא יותר מכך. והם מטעימים כי אין לנו לדעת ולחשב את הקיצים.

השלישית, מה היא אומרת? היא טוענת: גאולה באה לעולם. מדינת ישראל היא הגאולה אותה חזו הנביאים ולה כספו דורות רבים. למרות הפגמים והמגרעות העכשוויים זוהי ראשית צמיחת גאולתנו שאין אחריה גלות.

השאלה שיש לשאול את בעלי הגישה השלישית היא: מנין לנו לדעת בודאות כי זוהי ראשית צמיחת גאולתנו? האם אין סכנה שאנו יוצרים אשליה שתתבדה? (כפי שאכן קרה פעמים אחדות בעבר).

1. ראשית צמיחת גאולתנו

לפני כמה שנים נולדה פרה אדומה באחד הקיבוצים בארץ. כשבאו וסיפרו לרב צבי יהודה זצ"ל ואמרו לו כי זהו עוד סימן לגאולה. ענה: תלמיד חכם יש לו טביעות עין ואין הוא זקוק לסימנים.

מי שמבין בעומק גאולה מהי, מי שנהירים לו אורות הרזין של עם ישראל וארצו, אין הוא זקוק לסימן זה או אחר משום שכל התהליך כולו אומר גאולה. שיבת ישראל לארצו והדרך בה הוא שב לארץ. מרידת העם בתורה ובמצוות והתהליכים הכלל עולמיים, הכל כאחד אומר לרואה באמת כי זוהי הגאולה ואין הדברים דומים לתקופות עבר בעם ישראל. לאחר תקופת הגלות הארוכה והקשה ביותר בתולדות עם ישראל, תקופה שנמשכה כאלפיים שנה, אנו שבים ונגאלים לגאולת עולמים.

המהר"ל מביא בתחילת 'נצח ישראל' כי שלשה מאפיינים לגאולה והיפוכם לגלות. קיבוץ ישראל לעומת פיזורו, שלטון ישראל לעומת שעבוד

והיות ישראל בארצו לעומת היותו בארץ נכריה. אנו רואים וחווים את שלשת המאפיינים הללו לאחר אלפיים שנה. אמנם לא בשלמות, אך ודאי באופן משמעותי. גם אם קיימות נסיגות כאלו או אחרות עדיין קיבוץ גלויות, ישיבה בארץ ושלטון קיימים באופן ברור. למרות זאת, ברצוני להביא מסימני הגאולה שנתנו לנו הנביאים, תנאים ואמוראים, ראשונים ואחרונים. זאת משום שריבוי הסימנים שזכינו למימוש בימינו, יש בהם להביא אותנו להכרת התהליך כולו ולא יהיה בהם סימנים בעלמא. לכן, לא אכתוב את הסימנים לפי הסדר הכרונולוגי של האומרים (נביאים, תנאים וכו') כי אם לפי סדר עניינים מסוים שיהיה בו כדי לעזור לנו לראות את התהליך בכללותו ונוכל להיות בגדר תי"ח שיש להם טביעות עין.

כמו-כן, אין כוונתי להביא את כל או רוב המקורות שנאמרו בעניינים שנביא, כי המקורות רבים מני ים, גם בדברי הנביאים, גם במדרשי חז"ל וגם בספרות התורנית לדורותיה². אדרבה, כוונתי לצמצם במקורות ובכל ענין לציין רק שניים עד שלושה מקורות בלבד. עיקר כוונתי להראות כי התהליך של תחיית ישראל לכל שלביו שאנו עדים לו הוא תהליך הגאולה שנצפה ע"י הנביאים וחכמי ישראל³.

א. בנין חומרי קודם לבנין רוחני

בכל הגאולות של ישראל עד כה קודם הופיעה גאולה חומרית ורק אח"כ הופיעה הגאולה הרוחנית. כך במצרים הוציא הקב"ה אותנו מסבלות השעבוד במצרים ורק אח"כ נתן לנו תורה. כך גם בבית שני שבתחילה עלו לארץ ישראל ונתנו להם 'אוטונומיה' מסוימת ורק אח"כ הסיר העם את הטומאה שדבקה בו.

כך גם בכל הנבואות שניבאו הנביאים לעתיד לבא - הם מנבאים על תהליך שתחילתו בגאולה החומרית ואח"כ תופיע הגאולה הרוחנית.

ומצינו ביחזקאל⁴: "ולקחתי אתכם מן הגויים וקבצתי אתכם... והבאתי אתכם אל אדמתכם וזרקתי עליכם מים טהורים... ונתתי לכם לב חדש". א"כ, שלושה שלבים מונה יחזקאל: קיבוץ גלויות, ירושת הארץ ורק אח"כ יתחולל בקרב העם שינוי רוחני.

---

2 עיין בספר 'התקופה הגדולה' לרב כשר, ובספרו של הרב פילבר 'אילת השחר'.
3 תמוה הדבר, כי יש אנשי תורה אשר בד"כ כאשר תבוא לפניהם שאלה כלשהי ובעיקר בעניני אמונה, הם ימהרו להצביע על השיטה שבה נוקטים רוב הראשונים או רוב מאמרי חז"ל. והנה, דווקא בענין הגאולה הם מתאמצים למצוא איזו שיטה יחידה שאין בה דברים ברורים ועוזבים הם פסוקים רבים בנביאים, מאמרי חז"ל רבים, ובעיקר שיטות רבים מהראשונים המחזקים את הגישה שאנו נמצאים בתהליך הגאולה. לענין, ספקנות זו נגרמת מקטנות אמונה בעיני הגאולה שנתפסת גם בצדיקים. כמאמר חז"ל בסוטה מח ע"ב.

4 ליו', כד - כו.

רעיון זה מופיע בספרים רבים המדברים על משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. משיח בן יוסף יופיע קודם למשיח בן דוד. משיח בן יוסף הוא המשיח החומרי ומשיח בן דוד הוא המשיח הרוחני.

זה שמשיח בן יוסף יופיע לפני משיח בן דוד ושתפקידו הוא בנין חומרי מצינו בתז"ל במקורות רבים⁵. והשלי"ה⁶ מבאר ששיטת שמואל שאין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות, תוקפה בתקופת משיח בן יוסף⁷.

ב. הארץ נותנת פירות

אחד מהסימנים הראשונים לגאולה החומרית היא כשהארץ נותנת פירותיה. "ואמר ר' אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר: 'ואתם הרי ישראל ענפיתם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא'⁸."

ופירש רש"י שם: "כשתיתן א"י פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה מזה". והמהרש"א שם מבאר "לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתם אין הארץ נותנת פירותיה כדרכה, אבל כשתחזור ליתן פירותיה, זהו קץ מגולה שקרוב לבוא זמן הגאולה, שיחזרו ישראל על אדמתם". וכן בגמ' במגילה⁹: "יומה ראו לומר קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים? דכתיב 'ואתם הרי ישראל... כי קרבו לבוא'". וביקול התור' למקובל רבי הלל משקלוב תלמידו של הגר"א¹⁰ כותב: "על פי רבינו הגר"א כל עבודת קבוץ גלויות... הרחבת ישוב ארץ ישראל... נאחזים ביעודו ובתפקידו של משיחא דאתחלתא משיח הראשון, ממשיח בן יוסף שהוא הכח הניסי המסייע לכל פעולה הנעשית באתערותא דלתתא על דרך הטבע... הוא ענין קץ הגאולה שבדברי חז"ל¹¹ על הפסוק 'ואתם הרי ישראל ענפיתם תתנו'". זכינו שלאחר כאלפיים שנה בהן לא קלטה הארץ את אויבינו ועד כשלושים שנה לפני תחילת שיבת ציון שבהן לא הוציאה הארץ פירות והיתה חרבה ושוממה, הנה היא התחילה להפריח שממותיה ולתת פירותיה בעין יפה ואין לנו קץ מגולה מזה, שלאחריו יחזרו ישראל לארצם.

5 עיין קונטרס 'משיח בן יוסף' ליקוט מאמרי חז"ל בספר 'התקופה הגדולה' עמי תכא – תכו.

6 'בית דוד', דף כג – כד.

7 ועיין ב'אמונות ודעות' לרס"ג מאמר שמיני פ"ו כי משיח בן יוסף קיים רק בגאולת 'בעתה'.

8 סנהדרין צח ע"א.

9 יז ע"ב.

10 פרק א', אות ב'.

11 סנהדרין צח ע"א.

ג. שיבה לארץ ברשיון האומות

הרמב"ן בפירושו לשיר השירים כותב על הגאולה העתידה¹²: "ברשיון מלכי האומות ובעזרתם ילכו לארץ ישראל. כדכתיב, והביאו את כל אחיכם ויהי המלכות ההיא נמשך ואינו פוסק לעולם".

כך גם כותב הרד"ק בפירושו לתהילים¹³: "וכן לעתיד יסובב גאולת ישראל ע"י מלכי הגויים שיעור (=יעורר) את רוחם לשלחם.

כן מצינו בגר"א בפירושו לתיקוני זהר¹⁴: "וברחמים גדולים אקבצך וכו' והוא יהיה פקידה כמו שהיה בבית שני בימי כורש".

ד. קיבוץ גלויות

כבר ראינו לעיל את נבואת יחזקאל כי תחילת הגאולה היא בקיבוץ גלויות, כל הנביאים שנו ושלשו כלל זה של קיבוץ גלויות לעתיד לבוא.

ישעיהו אומר: "נאם ה' מקבץ נדחי ישראל"¹⁵, "וברחמים גדולים אקבצך"¹⁶. ירמיהו אמר: "וקבצתי אתכם מכל הגוים"¹⁷, "הנני מקבצם מכל הארצות אשר הדחתים שם"¹⁸. ובצפניה: "בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהילה בכל עמי הארץ בשובי את שבותכם לעיניכם אמר ה'¹⁹. ועוד רבים הפסוקים המעידים כי קיבוץ הגלויות הוא יסוד בגאולה העתידה.

על פי יסוד זה, דיברו גדולי ישראל במשך דורות כי קיבוץ גלויות הוא סימן לאתחלתא דגאולה. ראינו לעיל את דבר הגר"א ב'קול התור'.

בעל שו"ת ישועות מלכו²⁰ כותב: "כי הקיבוץ הוא אתחלתא דגאולה". והרב קוק זצ"ל²¹ על ברכת 'חכם הרזים' מביא את דבר עולא שאמר שברכה זו נאמרת רק בארץ ישראל ועל שישים ריבוא איש²². ומבאר כי שני מכשירים

---

12 ח', יג.

13 קמ"ו, ג.

14 זהר דף כז.

15 נ"ו, ח.

16 נ"ד, ז.

17 ל"ב, לג.

18 כ"ג, ג.

19 ג', כ'.

20 יו"ד סימן ס"ו.

21 עולת ראייה, חלק א.

22 ברכות נח ע"א.

יש להופעת כלל ישראל והם: הארץ והמספר. וז"ל: "דהאוכלוסיא שתהיה לא בארץ הגלות כי אם בארץ ישראל ובמספר הראוי שישים ריבוא תהיה תחילת צמיחת קרן לבית יעקב"²³.

ומפורשם הדברים במדרש ילקוט שמעוני²⁴: "וענתה שמה כימי נעוריה וגוי' מה יציאת ממצרים בס' ריבוא וכניסתם לארץ בס' ריבוא **כן לימות המשיח בס' ריבוא**".

וידוע כי בקום המדינה היו שישים ריבוא אנשים, נשים וטף. ובשנת תשכ"ה היה מספר הגברים היהודים בארץ ישראל שש מאות שלושים ואחד אלף.

ה. שלטון יהודי בא"י

לא רק קיבוץ גלויות כי אם גם ירושה ושלטון בא"י הם נדבך מרכזי ו'סימן' בגאולתם של ישראל.

נאמר בישיבה²⁵: "והיה ביום ההוא יוסף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים וגו'". וקשה, מדוע אמר על הגאולה העתידה שהיא גאולה שניה והרי שלישית היא? אלא, "שנית – כמו שקנאם ממצרים שהיתה גאולתם ברורה מאין שעבוד, אבל בית שני אינו מן המנין שהרי משועבדים היו לכורש"²⁶. דהיינו, למרות שבית המקדש היה קיים וחזרו לארץ ישראל אין בית שני נמנה במנין הגאולות כי היינו נתונים לשלטון זר.

בדברי חז"ל אנו מוצאים בדרך כלל שלשון גאולה באה לאפוקי משעבוד. כך במדרש רבה²⁷: "ידוע שאני משעבדם תדע שאני גואלם", "משעבוד לגאולה" ועוד.

הרב הגאון צבי פסח פראנק זצ"ל כתב בשנת תשי"ז²⁸: "זה קרוב לשנתיים ימים אשר זכינו לראות כי פקד ה' את עמו להושיענו באתחלתא דגאולה ורובה של א"י המערבית נכבשה ע"י צה"ל היינו נוכחים לראות שחוזר ונשנה

23 עמי שפ"ז – שפ"ח.

24 הושע ב', תקי"ח.

25 י"א, יא.

26 רשיי שם.

27 פרשת לך לך.

28 כרם ציון י"א, עמי 17.

לפנינו אותו החזיון המרומז בפסוק: "ראה נתתי לפניכם את הארץ בואו ורשו את הארץ". כיבוש הארץ המביא לשלטון הוא הוא אתחלתא דגאולה²⁹.

ו. מלחמות

כשיש שלטון לישראל והם הולכים קוממיות בארצנו מתעוררות מלחמות בינינו לבין אומות העולם. בגמ' סנהדרין³⁰, אנו מוצאים: "שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה... שנה שביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא". "מלחמות – בין עובדי כוכבים לישראל"³¹. מפורשים הדברים ביותר במסכת מגילה³², שם שואלת הגמ': כיצד אומר רבא שנגאלים בשביעית והרי נאמר שבשביעית מלחמות? ומתרתת הגמ': "מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא".

ז. מאבקים 'דתיים' ו'חילוניים'

במקביל לתהליכים של הינתקות עם ישראל מאומות העולם ע"י שיבה לארץ, שלטון, מלכות וכלכלה, מתחולל בעם ישראל תהליך רוחני שעל פניו הוא קשה מאד. חלק מעם ישראל פורק מעליו עול תורה ומצוות לא בגלל שמאיימים על חייו כמו בתקופת המתיוונים כי אם מ'אידיאל'. אותם שפרקו עול תורה לא רצו להתבולל. אדרבא, הם נאבקו ונלחמו באומות והביאו לשיבת ישראל לארצו. ונציין את דבריו של היחפץ חיים על תהליך זה ואלה דבריו:

דבאחרית זמן הגאולה ימצאו שני סוגי אנשים ושניהם יעזרו בקירוב הגאולה כאשר נבאר. שימצאו חלק אנשים בישראל אשר יחזקו עצמם לעבוד את ה' בכל לבנם ובכל נפשם... ויקום דור חדש להיפך הראשונים, שיעמדו במדרגה שפלה במצב הדת ויתנהגו כ"א כפי הישר בעיניו. ואעפ"כ, על יפול ליבנו מזה כי זה גופא מסימני הגאולה³³.

29 עיין עוד ברמב"ם, הלכות מלכים פרק ג', הלכה א ובפרק י"ב, הלכה ב'. שו"ע או"ח סימן תקס"א ובית יוסף ומגן אברהם שם. פסיקתא רבתי פרק ל"ד.

30 צו ע"א.

31 רש"י שם.

32 יז ע"ב.

33 מאמר 'ציפית לישועה' פרק א'. ועיין גם בשו"ת ציץ אליעזר חלק ז', סימן מ"ח, פ"ב.

2. גאולה 'בעתה'

כל הסימנים שהבאנו מלמדים אותנו על תהליך הגאולה בתקופת 'בעתה' ולא על גאולת 'אחישנה'.

נאמר: "אני ה' בעתה אחישנה". ודרשו חז"ל: "זכו – אחישנה, לא זכו – בעתה". גאולת 'בעתה', זוהי גאולה בזמן קבוע שקבע הקב"ה בחסדו לגאול את ישראל והעולם וכשתגיע העת הקב"ה מחולל את הגאולה אפילו אין ישראל זכאים.

כך מבאר הגר"א: בכל דור יש קיצים לפי ענין התשובה והזכויות המיוחדות לאותו הדור, אבל קץ האחרון לא תליא בתשובה אלא בחסד. כמ"ש: 'למעני למעני אעשה'³⁴. זהו ההבדל הראשון הקיים בין תקופת החשמונאים ובר כוכבא לזמננו. לא בתקופת החשמונאים ולא בתקופת בר כוכבא תלו את הגאולה בכך שהגיע זמן בעתה. בזמן החשמונאים, כשבית שני היה קיים, היה ברור שאחרי בית זה תהיה גלות. וכפי שמובא בגמ' ביומא³⁵, תהיה שריש לקיש אמר לרבה בר בר חנא כי הוא שונא את בני בבל "כי אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו". וכשסיפר ריש לקיש את דבריו לר' יוחנן, אמר ר' יוחנן כי אפילו היו עולים כולם לא"י לא הויה שריא שכינה במקדש שני, דכתיב: יפת אלוהים ליפת וישכון באהלי שם'. גם מהקבלה שהיתה בידם כי ששת אלפים שנה הויה עלמא ואלפיים אחרונות יהיו ימות משיח, והם היו באלף השלישי בלבד. זאת ועוד, היה מקובל כי יהיה בית שלישי והוא יהיה בית עולמים.

כך גם אמונת ר' עקיבא, כי בר כוכבא הוא מלך המשיח לא נבעה מאמונתו כי מתקיים תהליך של גאולת בעתה מהטעמים הנ"ל ועוד. וכפי שאומר הרמב"ם, בהלי' מלכים, כי ר' עקיבא צדק בהתיחסותו לבר כוכבא כמשיח אלא ישנהרג בעוונות' וזה שייך בגאולת 'אחישנה' שתלויה במעשים.

לעומת זאת בימינו, אין ספק כי אנו נמצאים בסוף האלף השישי, שהוא סוף אלפיים שנות ימי המשיח. יתירה מזו, רמזים על תאריכים שבהם **תתעורר** גאולת בעתה לבא כולם הגיעו כבר. ובכל התאריכים הנ"ל אכן ארעו מאורעות חשובים בהקשר לתחית ישראל. נאמר בזוהר: "בשית מאה שנין לשיתתאה יתפתחון תרעי דחכמתה לעילא ומבועי דחכמתא לתתא ויתתקין עלמא לאעלי בשביעאה"³⁶. דהיינו, משנת ת"ר באלף השישי (לפני כ 150 שנה) יחול בעולם תהליך שיעלה את העולם לתיקון השלם בשביעית, ומתאריך זה והלאה אנו מוצאים רבים מגדולי ישראל שנקטו זמנים להופעה מיוחדת

34 אבן שלמה פ"א.

35 ט ע"ב.

36 וירא, קז.

בשלבי הגאולה³⁷. אך יותר מכך, השילוב של כל התהליכים והסימנים יחד זאת לאחר כאלפיים שנות גלות מוחלטות ללא כל אחד מהענינים הנ"ל הוא המוביל אותנו לטביעות עין ודאית כי אנו ממש בתוך תוכה של הגאולה. תקופת החשמונאים היתה תקופה בה מיעוט קטן מעם ישראל גר בא"י (כ – 50 אלף איש) ולא חל שום שינוי בענין זה. בהמ"ק כבר היה קיים, אלא שהיהודים שבארץ נלחצו ע"י היוונים ובגבורה גדולה בעזרת השי"ת הצליחו להתזיר מלכות ישראל בארץ.

אין ספק שהיתה בזה גאולה 'קטנה', ואכן זוהי תקופה שאין אנו מונים אותה במנין הגלות וכן אומרים הלל וכו'. אך כפי שאמרנו גם לא היתה זו העת לגאולה השלמה וגם לא הופיעו כל התהליכים גם יחד. עליה וקיבוץ גלויות וכו' לא היו בתקופת בר כוכבא. עם ישראל נשאר כפי שנשאר בארץ וכל התהליך היה שיהודי אחד הצליח לארגן את העם להלחם, וגם זה היה ראוי להקרא גאולה אם לא שנהרג בעוונות כפי שאמרנו.

3. נסיגה מהגאולה ונסיגה בגאולה!?

כפי שראינו, אין ספק שאנו נמצאים בתהליך גאולת 'בעתה'. ממילא הובטח לנו כי אחרי גאולה זו אין יותר גלות.

כך דורש רבי את הפס': "והטיבך והרבך מאבותיך" – אבותיך אע"פ שנגאלו חזרו ונשתעבדו אבל אתם משאתם נגאלים עוד אין אתם משתעבדין"³⁸.

ובילקוט שמעוני³⁹: "שנה שמלך המשיח נגלה בו כל מלכי אוה"ע מתגרים זה בזה... וישראל מתרעשים ומתבהלים... ולא כגאולה ראשונה גאולה אחרונה כי גאולה ראשונה היה לכם צער ושעבוד מלכויות אחריה אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושיעבוד מלכויות אחריה".

ובמדרש תנחומא⁴⁰: "ד"א והשלישית יותר בה, שאין מתיישבים בארצם אלא בגאולה שלישית. גאולה ראשונה – זו גאולת מצרים, גאולה שניה – זו גאולה עזרא, השלישית – אין לה הפסק.

במדרש זה אנו מוצאים שני לימודים חשובים:

א. אין ישראל מתיישבים בא"י אחר הגלות אלא בזמן גאולה השלישית. לפני כן לא יצליחו להתיישב בא"י (מובן שאין מדובר באנשים פרטיים).

---

37 גרי"א, שלי"ה ועוד רבים, עיין 'התקופה הגדולה', עמודים – תל"ו – תל"ז, תל"ח, קנ"ג – קנ"ה.

38 ירושלמי שביעית פי"ו, ה"א.

39 ישעיה תצ"ט.

40 שופטים סוף סימן ט"ו.

ב. אחר שחוזרים לא"י אין להתיישבות זו הפסק כלל.

ראינו לעיל את דברי הרמב"ן כי אחרי שיחזרו ישראל לא"י ברשיון האומות לא יהיה הפסק לשלטונם⁴¹.

אמנם, בתהליכי הגאולה גופא בהחלט עלולים להיות 'נסיגות' כלפי חוץ. כדברי חז"ל שהגאולה פעמים נגלית ופעמים נכסית. דהיינו, יתכן וחלק מהתהליכים יהיו כואבים וקשים, מלחמות, נסיגות מחלקי א"י ועוד. אך, לעולם לא תהיה חזרה ממצב הגאולה שאנו נמצאים בו, היינו, ישוב הארץ, שלטון עצמאי וקבוץ גלויות כפי שראינו בחז"ל לעיל.

כמו כן, גם להיפך יתכן שינוי. דהיינו, קצב מהיר יותר בגאולה ויותר דרכי נעם יותר כל זאת בהתאם למעשינו. כפי שאומר הגר"א שגם בגאולת 'בעתה' יש גם את 'אחישנה'⁴².

אין אנו יכולים ורשאים לתכנן לריבוש"ע את התהליכים של הגאולה. אנו יכולים וחייבים לשפר את מעשינו כדי שנהיה זכאים לתהליכים בדרכי נעם, והכל ע"פ השכל האלוקי ולא ע"פ השכל האנושי שלנו.

4. חישוב קיצים

יש השואלים, האם אין בזה חישוב קיצים ונסיון לגלות את הקץ?

הסברים ותירוצים רבים נאמרו על כל גדולי ישראל שחישבו את הקץ ונקבו בתאריכים שבהם תופיע הגאולה. דורנו פטור מכל ההסברים והתירוצים האלה. זאת משום שאין אנו מחשבים את הקץ כי אם חיים בתוכו. אין אנו מנחשים את תהליכי הגאולה כי אם זוכים אנו לראותם עין בעין. כבר אמר הרמב"ם⁴³: "אמרו חכמים כל הנביאים כולם לא ניבאו אלא לימות המשיח אבל העולם הבא יעין לא ראתה אלוהים זולתך". אלא שכיחד בדיוק יתקיימו כל הנבואות, מה יהיה מוקדם ומה מאוחר, "אלו הדברים

41 וכן ראה ברד"ק על פירושו לישעיהו נ"ד, ט. ועיין עוד מקורות בחוברות 'עטורי כהנים' אייר תשנ"א, עמ' 24.

42 ויש המביאים את דברי הרמב"ם בהלי מלכים פי"א, הל"ד, דיש חזקת משיח ויש ודאי משיח ורק אם בונה את המקדש ומקבץ נדחי ישראל הוא ודאי משיח. ועל פי זה רוצים לומר דבימינו אפשר לדבר באופן המירבי על 'ודאי משיח'.

אך לענ"ד אין הדבר כן:

1. הרמב"ם מדבר על מלך המשיח מבין דוד שכופה על ישראל ללכת בדרך תורה ומצוות ובונה ביהמ"ק. אין מדובר בגאולת ישראל הבסיסית של שיבה לארץ ושלטון. אדרבה, הרמב"ם מדבר בסופו של התהליך, עת חוזרת מלכות דוד למקומה. ובזה חילק בין חזקת משיח לודאי משיח, ועיין דברי המלבי"ם המובאים בסוף המאמר.

2. גם אם קשה להם החילוק הנ"ל. הרמב"ם בחר בדרך שונה במדרשי חז"ל שהבאנו לעיל, הרי שהמצאות הכרעה. וכבר אמר הרמב"ם על ימות המשיח "אלו הדברים וכיוצא בהם לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו" (פי"ב, ב).

43 הלכות תשובה ח', ז'.

וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו. שדברים סתומים הם אצל הנביאים⁴⁴.

זכינו שהדברים הסתומים של הנביאים מתבהרים ומתממשים בפועל ממש, וא"כ אנו יודעים משום שהדברים מתקיימים כבר בבחינת 'שיהיו'. ודאי שאין אנו יודעים כיצד תימשך הגאולה מכאן ולהבא, אך מה שראינו עד עתה היה התגשמות הנבואה: "עין בעין יראו בשוב ה' ציון". אשרינו שזכינו.

**וְאַתָּה מְגַדֵּל עֶדְרָה, עֹפֵל בֵּת צִיּוֹן, עֶדִיד תְּאַתָּה, וּבָאָה הַמְּשֻׁלָּה הָרִאשׁוֹנָה
מִמְלַכֶּת לְבַת יְרוּשָׁלַם (מיכה ד', ח)**

מסב פניו אל הר ציון הנוכר, אומר אליו, אתה הר ציון, שאתה מגדל של העדר הלז שהוא עדר הצאן הצולעה והנדחה, תחלה תהיה כמגדל של צאן, ואח"כ תהיה עופל - שהוא מבצר חזק. ומפרש שזה יהיה בשלש מדרגות:

תחלה בת ציון עדיך תאתה - שהגליות יתחילו להתקבץ וגלות יהודה ובנימין שהם בת ציון שגלו מציון בחורבן בית שני יתקבצו אליך.

ואח"כ ובאה הממשלה הראשונה - תבוא ממשלה קטנה, שיהיה להם קצת ממשלה והנהגה כמו שהיו לישראל בימים הראשונים לפני מלך מלך לבני ישראל שהיה להם שופטים מנהיגים אותם.

ואח"כ תבא ממלכת לבת ירושלים - יהיה להם מלכות קבוע שהוא מלכות ב"ד, שאח"כ ימלוך המלך המשיח בממלכה קבועה, וכן התבאר ביחזקאל ס"י ל"ד כ"ג כ"ד, וס"י ל"ז כ"ד כ"ה, ועמוס ט' י"א, שמלכות ב"ד תתגלה בהדרגה, ותחלה לא יהיה רק במדרגה שופט ויתעלה לאט לאט עד שיהיה לה' המלוכה, (המלכיים שם)